

Anna Buchner-Jeziorska

"Współczesne teorie organizacji",
red. A. Koźmiński, Warszawa 1983 :
[recenzja]

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 36, 185-186

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WSPÓŁCZESNE TEORIE ORGANIZACJI, pod redakcją A. K o ź m i ń s k i e g o,
Warszawa 1983.

Książka *Współczesne teorie organizacji* jest w zamyśle autorów próbą uporządkowania rozważań tworzących „dżunglę teorii organizacji”. Dokonując prezentowanej w pracy systematyzacji różnorodnych koncepcji i kierunków zajmujących się analizą fenomenu organizacji, autorzy zdają sobie sprawę z arbitralności dokonanego podziału. Arbitralność ta występuje w odniesieniu:

- „1. zasad wyodrębniania poszczególnych analizowanych szkół i kierunków,
2. podstawowych kategorii czy przekrojów analizy” (s. 11).

Podstawową zasadą, którą kierowali się autorzy wyróżniając osiem szkół lub kierunków oraz *Teorię organizacji w Związku Radzieckim* były „stereotypy funkcjonujące w opinii środowiska zajmującego się problematyką zarządzania oraz nauk o organizacji” (s. 12). Tak pomyślane kryterium, jak każde kryterium arbitralne obciążone jest oczywiście znamieniem dowolności i umowności, i o którego słuszności w pełni przekonani mogą być tylko jego projektodawcy. Autorzy będąc tego świadomi, już we *Wstępie* zauważają mielizny, w kierunku których dryfuje ich klasyfikacja, uprzedzając w ten sposób dwa podstawowe zarzuty, które można by tak dokonanej typologii rozważań nad organizacją postawić:

1. że „granice między poszczególnymi wyróżnionymi kierunkami nie są wyraźne, lecz jakby zachodzą na siebie. Te same koncepcje (jak chociażby wymiary struktur organizacyjnych) wykorzystane są przez autorów reprezentujących różne szkoły i przedstawiających kierunki oparte na odmiennych założeniach dotyczących natury organizacji” (s. 12);
2. że „nie omówiono wszystkich najnowszych osiągnięć organizacji, a tylko te kierunki i nurty, które spotkały się z szerszym oddźwiękiem i próbami kontynuacji w Polsce i w opinii polskich odbiorców funkcjonują jako względnie spójne zespoły poglądów” (s. 12).

W tym momencie, mimo wyjaśnień autorów, nasuwa się refleksja, że jeżeli omawiane w książce kierunki są znane i niejako ugruntowane w świadomości polskiego środowiska zajmującego się problematyką organizacji, to może warto było zanalizować niektóre koncepcje lub zespoły poglądów mniej u nas znane (w sensie publikacji w języku polskim). Tak jak, chociażby w odniesieniu do socjologicznych ujęć organizacji zamiast systemowej analizy organizacji, dość już w Polsce spopularyzowanej, jedną z koncepcji późniejszych, np. krytyczną teorię organizacji, kulturą czy nurt radykalnej ekonomii politycznej. Skądinąd oczywiście autorzy mieli prawo dokonać podziału rozważań dotyczących organizacji, według przyjętego przez nich kryterium, chociaż ono właśnie może budzić szereg zastrzeżeń, ze względu na swoją „tradycyjność” i ograniczenia „pola obserwacji” do koncepcji często gdzie indziej omawianych, aczkolwiek w sposób mniej analityczny i kompleksowy. *Nota bene*, od ukazania się *Sociological Paradigms and Organisational Analysis* G. Burrella i G. Morgana pojawia się coraz więcej publikacji dokonujących klasyfikacji rozważań nad organizacją, z różnych punktów widzenia. Ta właśnie pogłębiona i usystematyzowana analiza jest cechą charakterystyczną *Współczesnych teorii organizacji*.

Wiwisekcja omawianych w pracy kierunków dokonywana jest w następujących płaszczyznach:

- „1. przedstawienie genezy danego kierunku w płaszczyźnie teorii i praktyki zarządzania (na jakie wyzwania i niepowodzenia jest odpowiedzią), głównych przedstawicieli, ich prac oraz poruszanych w tych pracach zagadnień;
2. analiza założeń ontologicznych [...];
3. analiza stosowanego języka opisu [...];
4. omówienia metod i technik badawczych stosowanych przez dany kierunek [...];
5. przedstawienia podstawowych tez teoretycznych głoszonych przez przedstawicieli danego kierunku [...];
6. spory i polemiki w obrębie danego kierunku oraz z przedstawicielami innych «szkół» [...];
7. analiza aksjologii wartości leżących u podstaw danego kierunku [...];

8. analiza pragmatycznych wartości danej koncepcji;
9. ocena szans dalszego rozwoju danego kierunku, jego ewolucji i wpływu, jaki wywiera na inne kierunki” (s. 13).

Autorzy omawiający poszczególne koncepcje dość konsekwentnie, na ile to jest możliwe w odniesieniu do tak wyróżnionych kierunków, realizują przyjęty schemat analizy. Jedyne wyraźne „załamanie” schematu występuje w przypadku *Socjologicznej teorii organizacji*. I jest to zupełnie zrozumiałe.

Zasada wyróżniania koncepcji organizacji prezentowanych w pracy nie jest w sensie logicznym rozłączna i jednowymiarowa. Kryterium wyróżnienia koncepcji prakseologicznej, systemowej, „cybernetycznej”, empirycznej i sytuacyjnej są, przede wszystkim, założenia ontologiczne co do natury organizacji, bądź zasad jej funkcjonowania. Z kolei ujęcie psychologiczne i socjologiczne odwołuje się do określonych elementów lub aspektów funkcjonowania organizacji. Te same elementy organizacji (np. w przypadku psychologii – upraszczając – człowiek i jego zachowania jako członka organizacji; zaś w ujęciu socjologicznym: wzajemne relacje zachodzące między członkami czy szerzej struktura organizacyjna oraz procesy społeczne w obrębie organizacji) mogą być opisywane z różnych punktów widzenia, w zależności od przyjętych twierdzeń dotyczących natury organizacji. W związku z tym, na przykład, analiza czy teoria socjologiczna może być różnorodna: systemowa, sytuacyjna czy w kategoriach gry organizacyjnej. Ponadto te dwie ostatnie koncepcje mają wyraźną proveniencję socjologiczną. Z tych właśnie powodów H. Sterniczuk i M. Żandarowski nie mogli wypełnić znacznej części schematu analizy (m.in. języka, założeń aksjologicznych) w odniesieniu do socjologicznej teorii organizacji, ze względu na istnienie wielości socjologicznych teorii organizacji. Dowodów na to dostarcza nie tylko ten artykuł, ale pewna część pozostałych artykułów *Współczesnych teorii organizacji*. Podobna sytuacja, chociaż z innego powodu, występuje w przypadku artykułu J. Solarza *Teoria organizacji w Związku Radzieckim*, gdzie kryterium wyróżnienia jest jeszcze innej natury. Rozważania nad organizacją w Związku Radzieckim, o czym dowiadujemy się z artykułu J. Solarza, uwzględniają różne punkty widzenia, charakterystyczne dla analiz organizacji nie tylko w tym kraju. W związku z tym, wydaje się, że zamysł uporządkowania „dżungli teorii organizacji” w sposób zaproponowany przez autorów nie został w pełni w recenzowanej pracy zrealizowany. Z drugiej jednak strony, jak zastrzegają się autorzy w *Zakończeniu* „nie dążymy [...] bynajmniej do jakiegoś uporządkowania”, „ujednoczenia” lub ukazania „płaszczyzn integracji” (s. 329). O ile należy się zgodzić, że autorzy nie mieli ambicji zbudowania jednolitej teorii organizacji w wyniku analiz i „rekonstrukcji różnych teorii organizacji” (s. 10), to sądząc ze szczegółowo wyspecyfikowanych we *Wstępie* przekrojów analizy mieli oni jednak pewne zamiary „porządkujące” lub systematyzujące. Ujednoczone kategorie opisu miały służyć pogłębionej analizie formalno-merytorycznej każdego z wyróżnionych kierunków oraz sformułowaniu *explicite* ukrytych bądź niejasnych założeń (ten zamysł na ile było to możliwe autorzy zrealizowali). Ponadto przyjęcie zstandaryzowanej metody analizy samo w sobie było działaniem porządkującym, może nie tyle różnorodność ujęć, koncepcji czy teorii organizacji, ile rozważania nad organizacją.

Niezależnie od tego w jaki sposób i w jakim stopniu udało się autorom zrealizować ogólną koncepcję książki, ma ona niezaprzeczalne walory praktyczno-dydaktyczne jako użyteczne kompendium wiedzy z zakresu teorii organizacji i zarządzania oraz socjologii organizacji, przydatne zarówno studentom, praktykom zarządzania, jak i nieprofesjonalistom zainteresowanym problematyką organizacji.

Anna Buchner-Jeziorska